

УДК 342.92

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.11.18>

Катерина Довгунь,
ад'юнкт кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ

ДОСВІД США ТА КАНАДИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Метою статті є дослідження й аналіз досвіду США та Канади, що належать до англо-американської правової системи, у сфері протидії насильству в сім'ї з подальшим виробленням пропозицій з використання кращого досвіду для впровадження в правову систему України. Проблема домашнього насильства є актуальною для багатьох країн. Однак особливо гостро вона стоїть у країнах, що розвиваються, до яких належить і Україна. Складна економічна ситуація в поєднанні з недоліками адміністративно-правової системи призводить до поширення домашнього насильства. У статті розглядаються напрацювання країн англо-американської правової системи у сфері запобігання та подолання проявів домашнього насильства. Натепер США та Канада є державами з розвинутими системами протидії насильству в сім'ї, які містять не лише адміністративно-правові механізми, але включають ряд освітніх та корекційних компонентів. Розглянуті в статті напрацювання країн англо-саксонської правової системи можуть бути використані в разі вдосконалення законодавства в Україні, тому вони потребують детального вивчення. Відсутність у США та Канаді уніфікованого законодавства не позначилося на загальній ефективності системи. Важливим елементом механізмів реагування та запобігання насильству є налагоджена взаємодія судів, поліції та соціальних служб. Згідно з адміністративно-правовими нормами розвинутих країн домашнє насильство не обмежується лише завданням фізичних ушкоджень, але й включає методи психологічного тиску, вчинки проти свободи, ізолювання від соціуму тощо. Система охоронних ордерів та освітньо-профілактичні програми дозволяють ефективно запобігати насильству. Визначено, що найбільш ефективними інструментами запобігання насильству є розроблена система охоронних ордерів та впровадження корекційних програм. Проблема насильства в сім'ї є комплексною і потребує не лише вдосконалення законодавства, а й розроблення освітніх та профілактичних програм. Відповідно, для України є актуальними не лише зміни в законах, але й розроблення нових інститутів із запобігання насильству в сім'ї. Однак під час вдосконалення законодавства важливо враховувати соціально-економічну специфіку України.

Ключові слова: адміністративно-правові відносини, запобігання насильству, зарубіжний досвід, охоронний ордер.

Постановка проблеми. Проблема домашнього насильства є актуальною для багатьох країн. Однак особливо гостро вона стоїть у державах, що розвиваються, до яких належить і Україна. Складна економічна ситуація в поєднанні з недоліками адміністративно-правової системи призводить до поширення домашнього насильства. Тому напрацювання країн англо-американської правової системи у сфері запобігання та подолання проявів домашнього насильства є цікавим та потребує детального аналізу. Натепер США та Канада є державами з розвинутими системами протидії насильству в сім'ї, які містять не лише адміністративно-правові механізми, але включають ряд освітніх і корекційних компонентів. Важливим елементом механізмів реагування та запобігання насильству є налагоджена взаємодія судів, поліції та соціальних служб. Згідно з адміністративно-правовими нормами розвинутих країн домашнє насильство не обмежується

лише завданням фізичних ушкоджень, але й включає психологічний тиск, обмеження свободи, ізолювання від соціуму тощо. Отже, аналіз існуючої системи охоронних ордерів та освітньо-профілактичних програм, що ефективно запобігають домашньому насильству в США і Канаді, дозволить виробити рекомендації щодо реформування існуючих адміністративно-правових механізмів протидії домашньому насильству в Україні.

В Україні окремі дослідження законодавства США та Канади у сфері запобігання та протидії домашньому насильству раніше не публікувалися. В українській історіографії цього питання торкалися під час аналізу зарубіжного досвіду такі автори, як В. Галай, Л. Головка, Г. Горбова, О. Коломоєць, В. Муранова, М. Тучак та ін. Упродовж останніх десятиліть домашнє насильство було інтенсивним напрямом вивчення в США. Вагомий внесок у дослідження досвіду США та Канади зробили Мару А. Кернік, Сарла

Сміт Стовер, Ендрю Сампбелл, Тьєрно Балде та ін.

Метою статті є дослідження та аналіз досвіду США та Канади, що належать до англо-американської правової системи, у сфері протидії насильству в сім'ї з подальшим виробленням пропозицій з використання кращого досвіду для впровадження в правову систему України.

Вклад основного матеріалу. Досвід США важливо розглядати під час вдосконалення національного законодавства. Особливістю адміністративно-правових норм США у сфері протидії домашньому насильству є наявність різних видів охоронного ордеру: надзвичайного, тимчасового та постійного.

Надзвичайний охоронний ордер видається без судового засідання, в разі звернення потерпілої особи до поліції. Представники правоохоронних органів у свою чергу контактують із черговим суддею, який і визначає ймовірність загрози. Це дозволяє оперативно запобігати насильству, коли провести судові засідання неможливо, наприклад, уночі або у вихідні дні [1, с. 162].

Тимчасовий охоронний ордер видається вже на судовому засіданні за наявності підстав на термін від 14-ти до 21-го дня. Потерпіла сторона повідомляє про насильство, подає позов із проханням про захист та вказує при цьому особу кривдника. Ордер видається без попереднього повідомлення особи, що вчинила насильство. Після цього в межах 10-ти днів призначається судове засідання вже із залученням обвинуваченої сторони. Після розгляду доказів суддя може видати вже постійний охоронний ордер терміном до 2-х років [3].

Надзвичайний і тимчасовий охоронні ордери дозволяють оперативно запобігти продовженню насильства до остаточного вирішення справи в суді. Це ефективний інструмент запобігання адміністративним та кримінальним правопорушенням. Крім того, ордери накладають додаткові зобов'язання на кривдника, окрім заборони наближатися до жертви. Наприклад, потерпіла сторона може отримати виключне право на володіння житлом, якщо позивач та відповідач проживають разом. Також жертва насильства може отримати право відшкодування збитків та односторонню опіку над неповнолітніми дітьми. У такому випадку суд може зобов'язати обвинуваченого виплачувати грошове утримання неповнолітнім дітям. Якщо відповідач може становити загрозу, йому забороняється входити і залишатися в спільному помешканні. Для того щоб гарантувати безпеку потерпілим, особі,

яка вчинила насильство в сім'ї, можуть заборонити доступ у житло та контакти з дружиною і дітьми.

У разі порушення умов ордеру і невиконання зобов'язань обвинувачений притягується до кримінальної або цивільно-правової відповідальності, що, безперечно, є надійним засобом боротьби з насильством у сім'ї. Варто відзначити, що кримінальна відповідальність за порушення охоронного ордеру діє в багатьох країнах світу (Канада, США, Франція).

Крім інституту охоронних ордерів, для протидії домашньому насильству у США використовують й інші механізми, а саме інститут спеціалізованих судів, які розглядають справи про насильство в сім'ї. Така спеціалізація дозволяє розглядати справи про домашнє насильство оперативніше та ефективніше. Всього у США функціонує понад 200 таких судів.

Отже, особливістю США можна назвати наявність розвинутої та ефективної системи запобігання насильства, яка відіграє важливу роль у суспільстві. Діють програми різноманітного спрямування щодо запобігання досліджуваному явищу. Як приклад можна навести програму «Здоров'я сім'ї Америки», яка стосується проблемних сімей. Відповідно до неї соціальні співробітники можуть відвідувати житлові помешкання та визначати, чи існує в них загроза насильства. Також діють програми з реабілітації дітей для надання їм різного роду допомоги. Всього в Сполучених штатах Америки діє понад двох тисяч таких програм. Кожен штат зазвичай реалізує 42–45 таких програм.

Для запобігання насильству в США реалізована стратегія обов'язкового реагування. Медичні заклади зобов'язані повідомляти про будь-які факти насильства [2, с. 112]. У деяких штатах громадяни повинні інформувати правоохоронні органи про випадки поганого поводження з дітьми.

Також доцільно звернути увагу на канадську систему протидії насильству в сім'ї. Канада ще з 1997 року розпочала політику «нульової терпимості» в цьому напрямі. Відповідно до неї жоден випадок не має уникнути уваги та покарання. У Канаді відсутній федеральний закон із протидії насильству в сім'ї, який би поширювався на всю територію країни. У чотирьох провінціях діє окреме законодавство з протидії цьому негативному явищу [1, с. 175]. Однак для всієї країни є характерною розвинута система ордерів і приписів, яка дозволяє вберегти постраждалих від контактів з обвинуваченим, увійти до помешкання представникам правоохоронних органів, евакуювати постраждалих,

установлювати спостереження. Наприклад, у провінції Альберта застосовують три форми ордерів, які дозволяють реагувати в залежності від ситуації:

- охоронний ордер (для термінового реагування на насильство);
- королівський судовий ордер захисту;
- ордер, що дає право на вхід до житла.

Хоча в Кримінальному кодексі Канади [5] немає конкретного правопорушення щодо насильства в сім'ї, більшість актів сімейного насильства є злочинами. Відповідні кримінальні правопорушення можуть включати злочини, пов'язані з використанням фізичного та сексуального насильства, такі як:

- напад (заподіяння тілесних ушкоджень зі зброєю та напад з особливою силою) (ст. 265–268);
- викрадення людей та примусове ув'язнення (ст. 279);
- торгівля людьми (ст. 279.01);
- викрадення дитини (ст. 280–283);
- сексуальне насильство (заподіяння тілесних ушкоджень зі зброєю та сексуальне насильство за тяжких обставин) (ст. 271–273);
- сексуальні злочини проти дітей та молоді (ст. 151, 152, 153, 155 та 170–172);
- дитяча порнографія (ст. 163.1).

Крім указаних кримінальних правопорушень, що встановлюють відповідальність за насильницькі дії щодо будь-кого, є ряд злочинів, де потерпілою стороною може бути лише дитина, до них відносяться такі як незабезпечення дитини предметами першої необхідності, залишення дітей у небезпеці, дитяча порнографія. Окрім кримінальних санкцій, окремі провінції Канади прийняли власні додаткові закони про захист дітей, що передбачають державне втручання там, де дитина потребує захисту. Провінція Альберта прийняла Закон «Child, Youth and Family Enhancement», Британська Колумбія – «Child, Family and Community Service Act», Манітоба – «Child and Family Services Act», Нова Шотландія «Children and Family Services Act» [6] тощо.

Також у Канаді створено розгалужену систему притулків, які здійснюють допомогу жертвам насильства і надають їм консультації, забезпечують курси психологічної реабілітації, юридичні послуги.

У Канаді діє система термінового реагування на випадки насильства в сім'ї (Domestic Violence Emergency Response System). Жертви насильства можуть безкоштовно отримати портативну апаратуру, щоб у разі небезпеки подати сигнал поліції.

Для запобігання насильства розроблена система превентивних освітніх програм, які впроваджуються для дитячих садків і шкіл.

Це дозволяє підвищувати рівень громадської обізнаності щодо методів попередження та протидії насильству в сім'ї. Діти, батьки та працівники системи освіти отримують навички, як діяти в умовах небезпеки. Для осіб, які вчинили насильство, діють програми корекції поведінки.

Як і в США, у Канаді випадки насильства в сім'ї розглядають спеціальні суди. Специалізація сприяє швидшому розгляду справ, покращує якість судового впровадження та більше сприяє захисту інтересів жертв насильства в сім'ї. Звичайно, що проблему не можна назвати повністю вирішеною, але в цьому напрямі ведуться активні роботи. США та Канаду об'єднує наявність законів окремих штатів, які можуть відрізнятися між собою. У 1994 році в Сполучених Штатах був створений типовий кодекс про домашнє насильство, який не є законом у загальному розумінні, а слугує прикладом, на основі якого якої кожен штат з урахуванням своїх особливостей розробляє власний закон [4]. Американський закон виділяється широтою опису компетенції правоохоронних органів у сфері домашнього насильства, з описом необхідних дій для захисту постраждалих. Довела свою ефективність практика створення спеціалізованих судів, які займаються справами про насильство в сім'ї, що дозволяє швидше та ефективніше реагувати на випадки агресії.

Висновки

Таким чином, аналіз сучасної системи протидії домашньому насильству таких розвинутих країн, як США та Канада дає можливість дійти висновку, що найбільш ефективними інструментами запобігання насильству є розроблена система охоронних ордерів та впровадження корекційних програм. Проблема насильства в сім'ї є комплексною і потребує не лише вдосконалення законодавства, а й розроблення освітніх та профілактичних програм. Відповідно, для України є актуальними не лише зміни у законодавстві, але й розроблення нових інститутів із запобігання насильству в сім'ї. Однак під час вдосконалення законодавства важливо враховувати соціально-економічну специфіку України.

Список використаних джерел:

1. Горбова О., Галуцько В. Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї. Київ: Інститут публічного права, 2016. 226 с.
2. Лесько Н.В. Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій: дис. ... доктора юридич-

них наук : 2.00.07 ; Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів, 2019. 489 с.

3. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству / за заг. ред. А.О. Галая. Київ : КНТ, 2014. 160 с.

4. США. Законы. Family violence: a model state code. NCJFC–National Council of Juvenile,

Family Court Judges. 1994. URL: <https://www.ncjfcj.org/publications/model-code-on-domestic-and-family-violence/>

5. Criminal Code (R.S.C., 1985). URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/index.html>

6. Family Violence Laws, 2019. URL: <https://www.justice.gc.ca/eng/cj-jp/fv-vf/laws-lois.html>

Kateryna Dovhun. US and Canadian experience in preventing and combating domestic violence

The purpose of the article is to study and analyze the experience of the United States and Canada, which belong to the Anglo-American legal system, in the field of combating domestic violence, followed by suggestions for using best practices for implementation in the legal system of Ukraine. The problem of domestic violence is relevant to many countries. However, it is particularly acute in developing countries, including Ukraine. The difficult economic situation, combined with the shortcomings of the administrative and legal system, leads to the spread of domestic violence. Today, the United States and Canada are countries with developed systems for combating domestic violence, which contain administrative and legal mechanisms and include many educational and correctional components. The developments of the anglo-saxon countries legal system considered in the article can be used in improving the legislation in Ukraine, so they need a detailed study. Despite the lack of unified legislation in the United States and Canada, it has not affected the system's overall effectiveness. A vital element of the mechanisms for responding to and preventing violence is the developed interaction between the courts, the police, and social services. It is determined that the most effective tools for preventing violence are the developed system of protection orders and the implementation of correctional programs. Domestic violence is complex and requires not only the improvement of legislation but also the development of educational and preventive programs. Accordingly, the progress of legislation and the development of new institutions for the prevention of domestic violence are essential for Ukraine. According to administrative law, domestic violence is not limited to the task of physical injury but also includes methods of psychological pressure, acts against freedom, isolation from society, and others. The system of security warrants and educational and preventive programs can effectively prevent violence. However, when improving the legislation, it is essential to take into account the socio-economic specifics of Ukraine.

Key words: administrative and legal relations, prevention of violence, foreign experience, security warrant.

